

Emise k půl tisíciletí Šlikovských tolarů – slibná naděje do budoucna

Název emise: 500. výročí zahájení ražby
Jáchymovských tolarů

Den vydání: 20. ledna 2019

Hodnota: A (ke dni vydání 19 Kč); č. 1057 (ČP)

Rozměr známkového obrazu: 40 x 50 mm

Výtvarný návrh: Karel Zeman

Druh tisku: plnobarevný OF

Papír: fl-an-OF; **Tisk:** PTC Praha

Tisková forma: 6x PL 4

Náklad: 72 tis. známek (18 tis. PL)

Rytina FDC: Jaroslav Tvrdouš

FDC: OTp v barvě šedomodré

Tisk: PTC Praha; **Náklad:** 3.000 kusů

Tahle emise je přesně tím, co ve mně živí nadějí, že naše nové poštovní známky se i po ukončení výroby ocelotiskem mohou nadále ucházet o přední místa ve světových soutěžích. Oddělení Známková tvorba generálního ředitelství České pošty, odpovědné za podobu nových vydání, se pružně přizpůsobilo nastalé situaci v Poštovní tiskárně cenin¹⁾, využilo dovedností zkušených tvůrců na tomto poli a v kombinaci s osvědčenými postupy (ušlechtilý formát známek a uspořádání malého přepážkového listu s kuponem) je výsledkem ryze ofsetové emise, u níž jen málo chybí k tomu, aby ji běžní spotřebitelé považovali za vyrobenou v kombinaci ocelotisku a ofsetu. To „málo“ je líniová kresba, kterou mohlo být jemně a decentně doplněno/zarámováno vyobrazení postav, truhly, špalku a nástrojů. Ale

co se neudělo tentokrát, bude použito třeba příště, už proto, že přece máme, co jinde nemají – skvělé rytce, kteří díky svým zkušenostem ve známkové tvorbě dokážou takové povýšení „obyčejného“ ofsetu liniíovou kresbou vytvořit. Všeho samozřejmě musí být s mírou, za správné tedy naopak považuju, že vyobrazené mince takovou kresbou nejsou zvláště; ušlechtilý stochastický rastr s vhodně zvolenou barvou jim dodává potřebný, nepatrně rozostřený nádech historičnosti, který by naopak ostrá linie kresby rušila.

Z předchozích řádků je jasné, že novou emisi považuju za zdařilou. Pokud jde o vyobrazené tolarý, líbí se mi na známce dokonce víc než na kresebné výzdobě obálky dne vydání; na té přitom Jaroslav Tvrdou odvedl skvělou práci – jeho rytina je bezchybná a ukázněně historizující¹⁾ (možná jde dokonce o jeho nejlepší dosavadní výkon na tomto poli, však se podívejte lupou na detaily mincí), ovšem na omezenějším rozměru známky je ofsetová podoba případnější.

Za dobrý pokus považuju plastickou „ražbu“ dvou stříbrných mincí na kuponu, současně s povděkem kvituju, že se tak stalo právě na něm, a ne na samotných známkách. Použitá folie se mi totiž zdá příliš lesklá – pokud by se s něčím podobným počítalo pro příště (což by při správném výběru tématu mohlo naše známky zatraktivnit), stálo by to vyzkoušet podobu matnější.

Hezké je i jednoduché a srozumitelné razítko, které ve svém středu nese znak Jáchymova, zobrazený na dobovém privilegiu krále Ferdinanda I.

A tím se dostáváme k námětu emise – pětistému výročí zahájení ražby Jáchymovských tolarů. Jde o téma tak zajímavé, že se mu poprávu dostalo připomenutí v emisním plánu, a tak využijme příležitosti, abychom o něm přinesli pár řádek. Vždyť numismatika je starší sestrou filatelie a mezi sběrateli známek je – a vždycky byla – řada těch, kteří se rovněž zajímají o mince.

Od desátého století do konce století patnáctého u nás právo razit mince držel vždy panovník. Není divu, vždyť šlo o činnost pro stát nanejvýš významnou, nadto výnosnou a v neposlední řadě i úzce spojenou s výrazem panovnické svrchovanosti a moci. K zásadní změně došlo na počátku století šestnáctého, kdy byla v Krušných horách, na panství hrabat Šliků,

objevena bohatá ložiska stříbrné rudy. Díky tomu zde bylo roku 1516 založena osada Sankt Joachimsthal (Údolí svatého Jáchyma), která se v průběhu následujících dvou desetiletí díky rozsáhlé těžbě ve stovkách dolů v okolí rozrostla na druhé největší město v Čechách a samotné Krušnohoří se stalo nejindustrializovanější oblastí střední Evropy. Pro panovníka to bylo velmi vítané, protože předchozí pokles výnosů z těžby stříbra na Kutnohorskou znatelně omezil jeho příjmy.

Průzkumné horní práce započaly na německé straně Krušných hor a jejich slibné výsledky vedly ke zkouškám těžby i na straně české. Právo na důlní regál (tedy výhradní dispozici s ložisky drahých kovů) držel panovník, náklady na průzkumné práce ale nesli prospektoři a jejich investoři. Slibné výsledky dolování dokládá v roce 1516 zřízený úřad hormistra, podřízeného králi, respektive majiteli pozemků, kterými byli Šlikové. Ti se ale museli vyrovnat s nároky dalších vlastníků v regionu, zejména s pány z Hazlova, což se jim povedlo v roce 1519. Dalším, kdo vznášel nároky na vytěženou rudu, byl sám panovník, protože část horního území Šlikové drželi bezmála sto let jen jako zástavu za půjčku dvanácti tisíc kop grošů. To se ale ukázalo ne jako překážka, ale jako pozitivní prvek ve vztahu Šliků a panovníka. Král Ludvík Jagellonský – ve vlastním zájmu, protože od Šliků dostával bohatý podíl na těžbě – 6. ledna 1520 povýšil dosavadní osadu na město a bratřím Šlikům v souvislosti s tím poskytl rozsáhlá privilegia. Listina o tom však byla zničena o pět let později za hornického povstání v Jáchymově, její obsah je však dochován v opisu vydaném kancelářím dalšího krále, Ferdinanda I. Habsburského z roku 1528, který městská privilegia potvrdil.

Situace v Českém království byla na přelomu desátých a dvacátých let 16. století značně nestabilní – král Ludvík pobýval v Uhrách (byl současně i uherským králem) a politiku u nás ovládali příslušníci šlechty, jejichž skupiny mezi sebou soupeřily. Velký vliv měly české stavy, které 9. ledna 1520 udělily Šlikům bezprecedentní výsadu – mincovní regál, tedy právo vykupovat vytěžené stříbro a razit z něj vlastní mince. Tu samozřejmě nezískali jen tak, v souvislosti s jejím udělením museli přislíbit značný podíl na zisku několika předním osobnostem stavů, zejména nejvyššímu purkrabímu Lvu z Rožmitálu a místodržícímu Ladislavu ze Šternberka, a navíc třetinu vytěženého stříbra museli Šlikové dodávat pro ražbu pražských grošů (ty rovněž razili v jáchymovské mincovně). Udělení mincovního regálu zemskými stavy samozřejmě oslabilo práva panovníka, ale král Ludvík jej potvrdil – ovšem jistě ne zadarmo. O tomto potvrzení a jeho formě se však už od roku 1520 vedly spory a následující král Ferdinand I. se už pouhý rok po svém nástupu na český trůn (1526) snažil mincovní regál Šlikům opět odebrat, což se mu povedlo v roce 1528. Šlikovská mincovní práva byla ze zemských desek vymazána a ražby mincí se ujal opět panovník.

Všichni následující čeští králové pak v jáchymovské mincovně – nyní už nazývané královská – nechávali razit mince různých nominálů, vesměs stříbrné (a někdy dokonce i zlaté), přičemž kvalita stříbra silně kolísala. Na počátku třicetileté války dokonce poklesla nato-

¹⁾ Z ekonomických důvodů zde došlo k zakončování rotačního lisu Wifag 3 a k zastavení tisku z plochých desek na lisech Waite a Heim. Ocelotisková výroba známek je pro Českou poštu neúměrně drahá, takže nové známky budou v budoucnu zřejmě tištěny jen ofsetem.

²⁾ Potenciál této rytiny by neměl být vyčerpán pouhými třemi tisíci otisky na FDC; věřím tedy, že Česká pošta bude pro tak atraktivní námět hledat i jiné obchodní využití.

lik, že přivedla celé české království ke krachu. Karel z Lichtenštejna, po bitvě na Bílé hoře královský místodržitel v Čechách, se stal vedoucí postavou takzvaného mincovního konsorcia, které stáhlo z oběhu hodnotné stříbrné mince a nahradilo je znehodnocenými, s nízkým obsahem cenného kovu. Na sklonku roku 1623 pak byl vydán patent, který tyto mince ze dne na den devalvoval na jednu desetinu původní hodnoty, čímž ožebračil prakticky celý národ – samozřejmě s výjimkou Lichtenštejna a několika jeho společníků z onoho konsorcia, kteří díky tomu naopak neslýchaně zbohatli. To jen jako připomínka toho, kde leží kořeny lichtenštejnského bohatství, až zase budeme slyšet nářky, jak je československá republika poškodila – v každém případě značná část jejich bohatství vzešla z tohoto kolosálního podvodu (tunelovalo se prostě už tehdy).

Éra šlikovského mincovnictví (1520-28) tedy byla jen krátká, z hlediska historie šlo vlastně jen o okamžik, přesto se s jeho důsledky setkáváme nejen v numismatických sbírkách, ale i v názvu nerozšířenější světové měny – dolaru. Ten je totiž odvozen z názvu thaler – tolar, proslaveného díky jáchymovské minci zvané Joachimsthaler, jejíž název odkazuje na místo jejího vzniku, město Sankt Joachimsthal (Údolí svatého Jáchyma).

Šlikovské mince byly raženy ze stříbra v několika nominálních hodnotách, nejčastěji jako toлары (obsahovaly bezmála 27,5 gramu ryziho stříbra), méně často jako jejich části, tedy čtvrt a půl toлары, a v roce 1520 i jejich násobky – dvou, tří a čtyř toлары. Přestože vznikaly v českých zemích, jako platidlo zde obecně používány nebyly – Šlikové je totiž vyváželi především do sousedního Saska, kde s nimi (jako se zmínovaným stříbrem) bylo obchodováno na trzích v Lipsku.

Všechny šlikovské ražby jsou velmi krásné, a protože řada z nich nese letopočet ražby, a samozřejmě se měnila i jména panovníka, mincmistrovské značky a další součásti jejich podoby, nemluvě o různých nominálech, skýtají pro sběratele rozsáhlé možnosti variant. Přestože jich celkem bylo vyraženo na tři miliony (jde o pouhý odhad, přesnější údaje se nedochovaly), dnes se s nimi setkáváme jen v aukcích, kde dosahují cen v desetitisících korun za kus, u vzácných variant ještě výrazně vyšších (čtvrt a půltolary přitom často dosahují vyšších cen, než standardní jednotolary).

Už jsme řekli, že mince se v Jáchymově razily i po skončení platnosti šlikovského regálu, šlo už ale o ražbu prováděnou jménem panovníka. K ukončení mincování došlo po jednom a půl století od jeho zahájení, v roce 1670, a to v souvislosti s útlumem těžby stříbra na Krušnohořsku.

Památkou na zdejší mincovní historii je Muzeum Královská mincovna Jáchymov, sídlící v její historické budově, a to už od poloviny šedesátých let minulého století. Do 29. března zde probíhá výstava *500 let tolaru v Jáchymově – od českého tolaru ke světovému dolaru*, kterou můžete navštívit vždy od středy do neděle od 10 do 17 hodin.

K jáchymovskému mincovnictví existuje rozsáhlá literatura, některé tituly jsou dostupné i na internetu. Zájemci v ní mohou najít i vyobrazení zdejších krásných šlikovských ražeb, k nimž vedle mincí patří i pamětní medaile, mající stejný obsah stříbra a stejné rozměry jako pradávné šlikovské toлары.

K nově známce na závěr ještě jedna pochvalná poznámka: Líbí se mi i její nominální hodnota „A“, jednak pro „demokratickou“ možnost používání v nejběžnějším poštovním provozu a jednak pro „nepromlčitelnost“ její hodnoty, která bude trvat i při případných budoucích změnách poštovních tarifů.

Suma sumárum: poště, tvůrcům i tiskárně – za jedna!

FB

